

Konstytucyjne zasady działania sądów

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 17.03.2021 r.].

Konstytucyjne zasady działania sądów

Źródło: domena publiczna.

Wyrażone w II rozdziale Konstytucji RP prawo do sądu to jedno z najważniejszych praw osobistych, ponieważ jest ono gwarancją pozostałych praw i wolności jednostki. Każdy, kto poszukuje sprawiedliwości, może zwrócić się do sądu. Sprawiedliwość tę znajdzie jednak tylko wtedy, gdy sądy spełniać będą określone „kryteria jakości”, nie każdy bowiem sąd jest sprawiedliwy. Te kryteria określone zostały w Konstytucji RP z 1997 r. i są to tzw. konstytucyjne zasady sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Kwestie te uregulowane są zarówno w rozdziale II „*Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela*”, jak i w rozdziale VIII „*Sądy i trybunały*”. Jak sądzisz, dlaczego ustrojodawca zdecydował się na wspomnienie zasad regulujących działanie sądów w obu tych rozdziałach?

Twoje cele

- Wyjaśnisz konstytucyjne zasady działania sądów: niezależność, niezawisłość oraz instancyjność.
- Przeanalizujesz przykłady możliwych naruszeń każdej z zasad.
- Rozważysz znaczenie przestrzegania konstytucyjnych zasad działania sądów dla praworządności państwa.

Przeczytaj

Zgodnie z art. 45 Konstytucji RP Rzeczpospolita gwarantuje znajdującym się w jej **jurysdykcji** jednostkom prawo do sądu. Oznacza to, że:

« Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

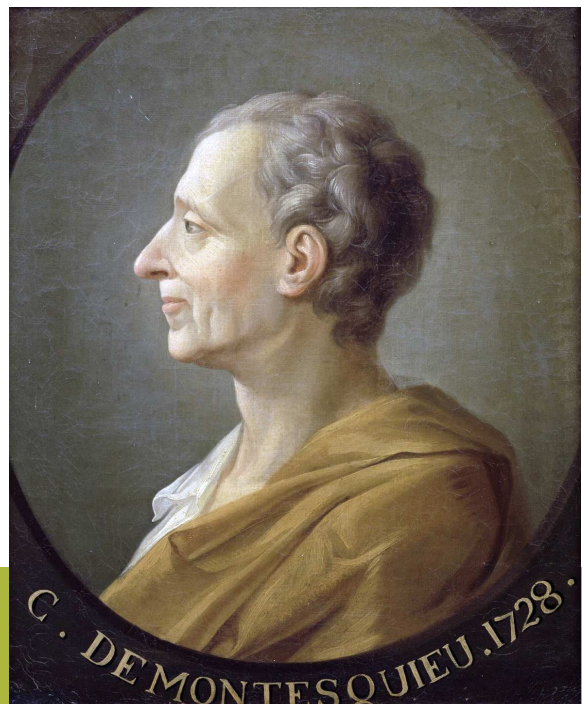
Już w tym artykule **ustrojodawca** wyraził dwie z trzech konstytucyjnych zasad działania sądów – niezależność i niezawisłość. Trzecią zasadą jest instancyjność. Wszystkie te zasady zostały uszczegółowione w rozdziale VIII Konstytucji RP „*Sądy i trybunały*”.

Niezależność władzy sądowniczej

Art. 173 Konstytucji RP stwierdza:

« Sądy i Trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz.

Oznacza to, że władza sądownicza (sądy i trybunały) powinna być niezależna organizacyjnie od pozostałych dwóch władz – władzy wykonawczej (Prezydenta RP, Rady Ministrów) oraz władzy ustawodawczej (sejmu i senatu). Wynika to już z samej zasady podziału władz wyrażonej jako **naczelną zasadą ustrojową** w rozdziale I Konstytucji, jednak ustrojodawca zdecydował się szczególnie podkreślić znaczenie niezależności właśnie władzy sądowniczej.

Jak rozumiesz zagrożenie płynące z sytuacji, w której sędzia jest jednocześnie prawodawcą? Dlaczego połączenie władzy sądowniczej z wykonawczą może uczynić z sędziego ciemnięcyiela?

Monteskiusz w *O duchu praw* pisał: „Nie ma również wolności, jeśli władza sądowa nie jest oddzielona od władzy prawodawczej i wykonawczej. Gdyby była połączona z władzą prawodawczą,

władza nad życiem i wolnością obywateli byłaby dowolną, sędzia bowiem byłby prawodawcą. Gdyby była połączona z władzą wykonawczą, sędzia mógłby mieć siłę ciemności.

Źródło: domena publiczna.

Oczywiście trudno sobie wyobrazić całkowitą niezależność władzy sądowniczej od pozostałych dwóch władz – nie unikniemy

bowiem tego, że to władza ustawodawcza decydować będzie o ustroju sądów, a władza wykonawcza – dysponować środkami na wynagrodzenie sędziów. Powinniśmy jednak dążyć do ograniczenia tego wpływu do niezbędnego minimum.

Niezawisłość sędziów

Niezawisłość sędziów oznacza, że w sprawowaniu swojego urzędu podlegają oni tylko konstytucji oraz ustawom (art. 178 Konstytucji RP). Oznacza to, że sędziowie rozsądzą sprawy wyłącznie na podstawie obowiązującego prawa, a nie na przykład własnego sumienia czy pod wpływem jakichkolwiek innych czynników. Konstytucja wprowadza szereg ograniczeń, dzięki którym sędziowie są wolni od takich wpływów. Są to tzw. **gwarancje niezawisłości sędziowskiej**.

Konstytucyjne gwarancje niezawisłości sędziowskiej

Odpowiednie warunki pracy i wynagrodzenie (art. 178 ust. 2).

“ Sędziom zapewnia się warunki pracy i wynagrodzenie odpowiadające godności urzędu oraz zakresowi ich obowiązków.

Apolityczność (art. 178 ust. 3).

“ Sędzia nie może należeć do partii politycznej, związku zawodowego ani prowadzić działalności publicznej niedającej się pogodzić z zasadami niezależności sądów i niezawisłości sędziów.

Nieodwołalność (art. 179).

“ Sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na czas nieoznaczony.

Nieusuwalność (art. 180).

« Sędziowie są nieusuwalni.

Złożenie sędziego z urzędu, zawieszenie w urzędowaniu, przeniesienie do innej siedziby lub na inne stanowisko wbrew jego woli może nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu i tylko w przypadkach określonych w ustawie.

Sędzia może być przeniesiony w stan spoczynku na skutek uniemożliwiających mu sprawowanie jego urzędu choroby lub utraty sił. Tryb postępowania oraz sposób odwołania się do sądu określa ustawa.

Ustawa określa granicę wieku, po osiągnięciu której sędziowie przechodzą w stan spoczynku.

W razie zmiany ustroju sądów lub zmiany granic okręgów sądowych wolno sędziego przenosić do innego sądu lub w stan spoczynku z pozostawieniem mu pełnego uposażenia.

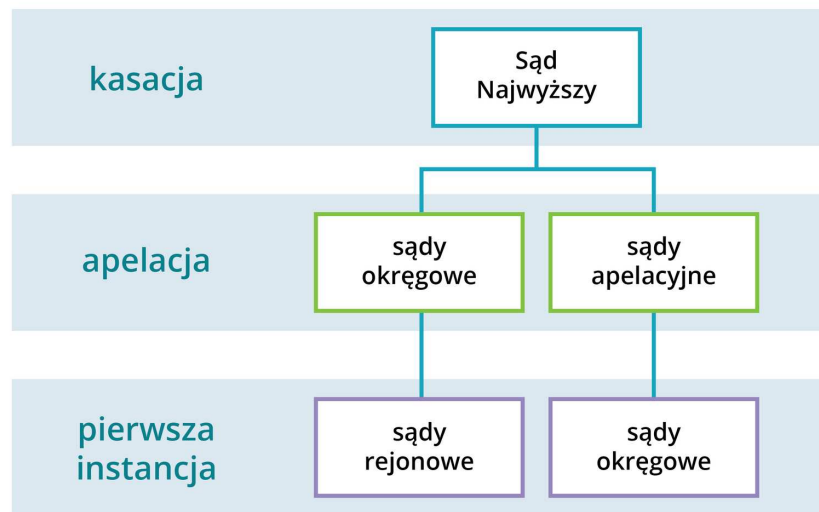
Immunitet sędziowski (art. 181).

« Sędzia nie może być, bez uprzedniej zgody sądu określonego w ustawie, pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani pozbawiony wolności. Sędzia nie może być zatrzymany lub aresztowany, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa, jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się prezesa właściwego miejscowo sądu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego.

Instancyjność sądownictwa

Postępowanie sądowe w Rzeczypospolitej Polskiej jest co najmniej dwuinstancyjne. Oznacza to, że zawsze istnieje przynajmniej jednokrotna możliwość odwołania się od rozstrzygnięcia sądu do innego sądu (wyższej instancji).

Sądownictwo powszechne – struktura

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Krajowa Rada Sądownictwa

Na straży niezależności sądów i niezawisłości sędziów stoi utworzona w 1989 roku Krajowa Rada Sądownictwa. Jest to instytucja, która umożliwia budowanie poprawnych relacji między władzą sądowniczą a wykonawczą i ustawodawczą.

W skład KRS wchodzi osoby powołane przez organy władz ustawodawczej, wykonawczej oraz sądowniczej – w większości są to sędziowie stanowiący szeroką reprezentację środowiska sędziowskiego:

Władzę ustawodawczą reprezentują w KRS czterej członkowie: sejm spośród posłów oraz dwaj członkowie wybrani przez sen senatorów.

Władzę wykonawczą reprezentują w KRS minister sprawiedliw
powołana przez Prezydenta RP.

Władzę sądowniczą reprezentują w KRS Pierwszy Prezes Sądu Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego, a także piętnastu wybranych spośród sędziów Sądu Najwyższego, sądów powsz administracyjnych i sądów wojskowych.

Najważniejszym zadaniem KRS jest występowanie przed innymi organami (lub wypowiedanie się na wniosek innych organów) w sprawach dotyczących sądownictwa, a przede wszystkim projektów aktów normatywnych w tym obszarze. KRS może nawet wystąpić do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem w sprawie zgodności z konstytucją aktów normatywnych w zakresie, w jakim dotyczą one niezależności sądów i niezawisłości sędziów.

Ponadto KRS realizuje zadania z zakresu powoływania i doskonalenia zawodowego sędziów i asesorów (np. rozpatruje i ocenia kandydatury do pełnienia urzędu sędziowskiego i asesorskiego, a następnie przedstawia Prezydentowi RP wnioski o powołanie sędziów). Zajmuje się także zagadnieniami etyki zawodowej, spraw dyscyplinarnych i stanu kadry sędziowskiej (np. uchwała zbiór zasad etyki zawodowej sędziów i asesorów oraz czuwa nad ich przestrzeganiem).

Słownik

prawa osobiste

niezbywalne prawa człowieka bezpośrednio dotyczące jego integralności fizycznej i psychicznej, indywidualności, godności, pozycji w społeczeństwie i zapewniające warunki wszechstronnego rozwoju, poczucia godności i samorealizacji

wymiar sprawiedliwości

funkcja działalności państwa polegająca na rozstrzyganiu sporów o prawo, w których przynajmniej jedną ze stron jest osoba fizyczna lub podmiot podobny (np. osoba prawna)

ustrojodawca

podmiot uchwalający konstytucję

jurysdykcja

uprawnienie do rozstrzygania spornych spraw

naczelną zasadą ustrojową

zasada funkcjonowania państwa ustanowiona w konstytucji (zwykle w pierwszym rozdziale)

apelacja

odwołanie się od wydanego wyroku; środek odwoławczy od wyroku sądu I instancji

kasacja

nadzwyczajny środek zaskarżenia (od prawomocnych orzeczeń); w postępowaniu sądowym odwołanie od orzeczenia sądu niższej instancji do sądu ostatniej instancji (kasacyjnego) z powodu naruszenia przepisów prawa

Schemat

Polecenie 1

Zapoznaj się ze schematem. Znajdziesz w nim opisy fikcyjnych sytuacji, w których być może doszło do naruszenia jednej z konstytucyjnych zasad sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Zastanów się, jakie zasady mogły zostać naruszone.

Ćwiczenie 1

Wskaż, jakie zasady zostały naruszone. Wyjaśnij, czego mogło w każdym z przypadków dotyczyć naruszenie i w jakim sensie sytuacja taka stanowi zagrożenie dla praworządności państwa.

Sytuacja nr 1

Sytuacja nr 2

Sytuacja nr 3

Ćwiczenie 2

Podaj inne inne przykłady potencjalnych naruszeń każdej z zasad.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Przeanalizuj dane statystyczne i wykonaj ćwiczenie.

Na podstawie swojej wiedzy, jak ocenił(a)by Pan(i) wymiar sprawiedliwości w swoim kraju, jeśli chodzi o niezależność sądów i sędziów? Czy ocenił(a)by Pan(i) go bardzo dobrze, raczej dobrze, raczej źle czy bardzo źle?

/Oprac. na podst.: Czy sądy i sędziowie są niezależni? Postrzeganie wymiaru sprawiedliwości przez Polaków i Europejczyków, tnsglobal.pl [online, dostęp: 10.12.2019]./

/Oprac. na podst.: Czy sądy i sędziowie są niezależni? Postrzeganie wymiaru sprawiedliwości przez Polaków i Europejczyków, tnsglobal.pl [online, dostęp: 10.12.2019]./

Ćwiczenie 4

Tekst źródłowy do ćwiczeń 5–25

Dekalog dobrego sędziego

/Oprac. na podst.: Ewa Łętowska, Dekalog dobrego sędziego, „Krajowa Rada Sądownictwa Kwartalnik” nr 1(30), marzec 2016./

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

	Ćwiczenie 7	
	Ćwiczenie 8	
	Ćwiczenie 9	
	Ćwiczenie 10	
	Ćwiczenie 11	
	Ćwiczenie 12	
	Ćwiczenie 13	
	Ćwiczenie 14	
	Ćwiczenie 15	
	Ćwiczenie 16	

Materiał źródłowy.

” Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych

Art. 86

§ 1. Sędzia nie może podejmować dodatkowego zatrudnienia, z wyjątkiem zatrudnienia na stanowisku dydaktycznym, naukowo-dydaktycznym lub naukowym w łącznym wymiarze nieprzekraczającym pełnego wymiaru czasu pracy pracowników zatrudnionych na tych stanowiskach, jeżeli wykonywanie tego zatrudnienia nie przeszkadza w pełnieniu obowiązków sędziego.

§ 2. Sędziemu nie wolno także podejmować innego zajęcia ani sposobu zarobkowania, które przeszkadzałoby w pełnieniu obowiązków sędziego, mogło osłabiać zaufanie do jego bezstronności lub przynieść ujmę godności urzędu sędziego.

Źródło: *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych*, dostępny w internecie: isap.sejm.gov.pl [dostęp 17.03.2021 r.].

Ćwiczenie 17

Ćwiczenie 18

Ćwiczenie 19

Ćwiczenie 20

Ćwiczenie 21

Ćwiczenie 22

Ćwiczenie 23

Ćwiczenie 24

Ćwiczenie 25

Dla nauczyciela

Autorka: Anna Rabiega

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Konstytucyjne zasady działania sądów

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

III. Organy władzy publicznej w Rzeczypospolitej Polskiej. Uczeń:

10) przedstawia strukturę sądownictwa powszechnego i administracyjnego w Rzeczypospolitej Polskiej oraz zadania Sądu Najwyższego; uzasadnia potrzebę niezależności sądów i niezawisłości sędziów;

Zakres rozszerzony

X. Kontrola władzy. Uczeń:

6) przedstawia genezę i zasady państwa prawnego; przedstawia zasady organizacji i funkcjonowania władzy sądowniczej;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wyjaśnia konstytucyjne zasady działania sądów: niezależność, niezawisłość oraz instancyjność;
- analizuje przykłady możliwych naruszeń każdej z zasad;
- rozważa znaczenie przestrzegania konstytucyjnych zasad działania sądów dla praworządności państwa.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- burza mózgów;
- analiza materiałów źródłowych;
- analiza przypadku.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Faza wstępna

1. Nauczyciel pyta uczniów, co ich zdaniem:

- kryje się pod pojęciem prawa do sądu;
- decyduje o tym, że sąd jest sprawiedliwy.

2. W razie potrzeby nauczyciel może przeczytać uczniom art. 45 ust. 1 Konstytucji RP:
Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

Faza realizacyjna

1. Klasa podzielona jest na trzy grupy. Każdej z nich przydzielona zostaje jedna z konstytucyjnych zasad sprawowania wymiaru sprawiedliwości zawartych w multimedium. Zadaniem uczniów pracujących w grupach jest:

- analiza opisanego przypadku;
- ustalenie, czego w przydzielonym przypadku mogło dotyczyć naruszenie prawa do sądu, i rozstrzygnięcie, czy doszło do takiego naruszenia;
- dyskusja, czy i w jaki sposób sytuacja opisana w przydzielonym grupie przypadku stanowi zagrożenie dla praworządności państwa;

- wskazanie innych przypadków naruszeń przydzielonej zasady.

2. Po upływie czasu przeznaczanego na pracę w grupach ich przedstawiciele prezentują pozostałym uczniom klasy opis przydzielonego im przypadku oraz wnioski z pracy grupowej.

3. Uczniowie pracują w parach lub grupach trzyosobowych. Każda grupa analizuje inne z przykazań „*Dekalogu dobrego sędziego*” prof. Łętowskiej i rozwiązuje przypisane do niego ćwiczenie (blok ćwiczeń interaktywnych 5–14). Po upływie czasu przeznaczanego na rozwiązanie ćwiczenia nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej mapę myśli obejmującą dekalog, a poszczególne grupy kolejno przedstawiają rozwiązania przydzielonych im ćwiczeń.

Faza podsumowująca

1. Uczniowie w parach rozwiązują ćwiczenia 1–4 i samodzielnie je sprawdzają.
2. Nauczyciel pyta uczniów, czy uzupełniliby dekalog zaproponowany przez prof. Łętowską o dodatkowe „przykazania”. Uczniowie przedstawiają swoje propozycje wraz z ich uzasadnieniem.

Praca domowa:

Odwiedź stronę internetową Krajowej Rady Sądownictwa i przeanalizuj różne rodzaje działań podejmowanych przez tę instytucję (np. w dziale „Aktualności”). Wybierz trzy różne zadania realizowane przez KRS i krótko opisz, na czym polegają.

Materiały pomocnicze:

Cytowane materiały źródłowe.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie mogą spróbować ocenić rzeczywistość sądową Polski i innych krajów. Na podstawie schematu interaktywnego mogą przygotować symulacje postępowania sądowego.